

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПРАВОЗНАВСТВА

9 клас НУШ

Нормативна основа: наказ Міністерства освіти і науки України від 04.05.2026 № 722 «Про затвердження системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів» (зі змінами, внесеними наказом МОН від 29.06.2026 № 1001).

Предметні критерії розроблено на основі загальних критеріїв наказу № 722 з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти, специфіки громадянської та історичної освітньої галузі та чинних модельних навчальних програм «Правознавство. 9 клас».

Критерії деталізовано окремо для кожного бала від 1 до 12 та для трьох груп результатів: ГР1, ГР2, ГР3.

1. ЗАГАЛЬНІ ПРЕДМЕТНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ З ПРАВОЗНАВСТВА

Під час визначення рівня досягнення результатів навчання враховуються п'ять інтегрованих показників: **когнітивні процеси, навчальна діяльність, самостійність, комунікація та взаємодія, частота вияву вмінь.**

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву вмінь
1 / початковий	Розпізнає окремі правові слова, символи або життєві ситуації; намагається назвати правове поняття чи норму, але допускає істотні змістові помилки.	Виконує лише окремі елементи найпростішого завдання за безпосереднім зразком: обирає варіант відповіді, співвідносить поняття з прикладом.	Працює лише за постійної допомоги, покрокових інструкцій і контролю вчителя.	Коротко реагує на прямі запитання після спонукання; майже не долучається до обговорення правової ситуації.	Правові вміння виявляються в поодиноких випадках і лише в дуже знайомих ситуаціях.
2 / початковий	Розпізнає частину вивчених понять: право, закон, держава, права й обов'язки, правопорушення; відтворює окремі факти без пояснення зв'язків.	Виконує частину простого репродуктивного завдання за зразком; знаходить явно подану інформацію у короткому тексті або фрагменті норми.	Потребує постійного нагадування алгоритму дій та зовнішнього контролю.	Дає фрагментарну відповідь на конкретне запитання; висловлює думку без правового обґрунтування.	Уміння виявляються епізодично, переважно після підказки.
3 / початковий	За зразком відтворює частину навчального матеріалу, називає окремі правові поняття, органи влади, види прав та обов'язків.	Виконує прості завдання на розпізнавання правової ситуації, поняття чи учасників правовідносин із допомогою вчителя.	Після пояснення може самостійно завершити окрему просту дію.	Формулює просте висловлювання, відповідає на нескладні запитання, із нагадуванням дотримується правил дискусії.	Уміння виявляються час від часу у знайомих навчальних ситуаціях.
4 / середній	Відтворює основний зміст вивченого; розпізнає типову правову ситуацію, основні поняття, права, обов'язки та юридично значущі дії.	За запропонованим алгоритмом виконує типові репродуктивні завдання: установлює відповідність, визначає учасників ситуації, знаходить потрібний фрагмент правової інформації.	Частину завдання виконує самостійно, у складніших кроках потребує допомоги.	Бере участь у спілкуванні за ініціативою інших; висловлює коротку думку щодо ситуації.	Уміння виявляються переважно в типових ситуаціях, але ще нестабільно.
5 / середній	Застосовує засвоєні поняття у знаомій ситуації; встановлює окремі прості зв'язки між правом, обов'язком, юридичним фактом і наслідком.	Виконує типові завдання за алгоритмом: класифікує правові явища, визначає права й обов'язки сторін, добирає простий спосіб правомірної поведінки.	Потребує ситуативної допомоги; у групі виконує визначену частину роботи.	Пояснює власну позицію простими реченнями, наводить один аргумент, слухає інших за нагадування.	Уміння в типових ситуаціях виявляються періодично.
6 / середній	Використовує основні правові поняття й норми, встановлює очевидні причинно-наслідкові зв'язки, розрізняє правомірну та неправомірну поведінку.	Самостійно виконує більшість типових завдань; працює з нескладним фрагментом нормативно-правового акта, визначає можливий правовий спосіб дії.	Потребує допомоги лише на окремих етапах роботи або під час вибору потрібної норми.	Підтримує діалог, бере участь у груповій роботі, реагує на аргументи інших і намагається обґрунтувати відповідь.	У знайомих ситуаціях правові вміння виявляються достатньо регулярно.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву вмінь
7 / достатній	Знаходить і систематизує правову інформацію, правильно застосовує базові поняття, пояснює зв'язок між нормою права, юридичним фактом, правовідносинами та наслідками.	Виконує типові правові кейси за узгодженим алгоритмом; визначає проблему, учасників, їхні права й обов'язки та пропонує правомірний варіант дій.	Переважно працює самостійно, звертається по допомогу лише за потреби.	Співпрацює з іншими, виконує роль у групі, аргументує позицію з опорою на факти та вивчені правові норми.	Сформовані вміння стабільно виявляються у типових правових ситуаціях.
8 / достатній	Порівнює правові поняття й інститути, аналізує кілька умов ситуації, розрізняє юридично значущі та другорядні обставини.	Аналізує правовий кейс, використовує фрагменти нормативно-правових актів, пояснює можливі способи захисту права та робить обґрунтований висновок.	Самостійно організовує значну частину роботи; коригує дії після зворотного зв'язку.	Порівнює різні позиції, аргументує власну, коректно заперечує та бере участь у пошуку спільного рішення.	Уміння стабільно виявляються у більшості типових ситуацій.
9 / достатній	Аналізує правову інформацію з різних джерел, пояснює взаємозв'язок прав, обов'язків, відповідальності та компетенції органів; розрізняє правові й оціночні твердження.	Самостійно розв'язує типові й окремі ускладнені правові кейси, добирає доречні норми та факти, прогнозує правові наслідки запропонованих дій.	Самостійно працює з типовими й окремими нетиповими завданнями, перевіряє результат.	Ініціює обговорення, аргументовано відстоює позицію, аналізує аргументи інших і дотримується культури правового діалогу.	Уміння виявляються постійно в типових ситуаціях.
10 / високий	Узагальнює правову інформацію з кількох джерел, застосовує знання до нової ситуації, пояснює складні взаємозв'язки та можливі юридичні наслідки.	Виконує дослідницькі, практичні й творчі завдання; самостійно обирає спосіб аналізу кейсу, джерела правової інформації та форму аргументації.	Планує власну діяльність, обґрунтовує вибір правомірного способу дій, долучається до організації групової роботи.	Ініціює конструктивну комунікацію, аргументує висновки правовими поняттями, нормами й фактами, поважає інші позиції.	Уміння систематично виявляються у типових і частині нетипових ситуацій.
11 / високий	Критично оцінює правову інформацію, визначає чинність, доречність і надійність джерел, зіставляє різні правові аргументи та виявляє їх сильні й слабкі сторони.	Розв'язує складні правові кейси з кількома умовами, пропонує альтернативні правомірні рішення, оцінює їх переваги, ризики й можливі наслідки.	Самостійно планує, коригує та оцінює роботу; обґрунтовує вибір джерел, норм і способу захисту права.	Конструктивно дискутує, оцінює аргументи, розвиває думки інших, допомагає групі досягти правомірного й обґрунтованого рішення.	Уміння систематично виявляються в типових і нетипових ситуаціях.
12 / високий	Критично синтезує правову інформацію з різних джерел, самостійно формує доказовий висновок, коректно застосовує правові принципи й норми до нових контекстів.	Самостійно розв'язує комплексні нестандартні правові проблеми, добирає чинні офіційні джерела, пропонує кілька правомірних стратегій і переконливо обґрунтовує оптимальну.	Самостійно планує правове дослідження або проєкт, оцінює ризики, результати та власний поступ, визначає подальші кроки.	Ініціює змістовну правову дискусію, переконливо аргументує, коректно реагує на заперечення, сприяє дотриманню прав, гідності й правил демократичної взаємодії.	Уміння системно й упевнено виявляються як у типових, так і в нових правових ситуаціях.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ГРУПАМИ РЕЗУЛЬТАТІВ

Правознавство належить до громадянської та історичної освітньої галузі. Для 9 класу використовуються три об'єднані групи результатів, визначені для цієї галузі у формі свідоцтва досягнень.

ГР 1. Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ

У правознавстві ця група реалізується через розуміння змін у суспільно-правовому житті, взаємозв'язку права і суспільства, часових та контекстних меж правового регулювання, причин і наслідків правових рішень. Вона не зводиться до запам'ятовування дат чи роботи з картою.

Бал	Критерій досягнення
1	За значної допомоги розпізнає окремі зміни у суспільному чи правовому житті, але не може пояснити їх послідовність, причини або сферу дії правових норм.
2	Називає окремі правові явища чи події; за підказкою визначає, що норми та правила можуть змінюватися з часом і діяти в певній сфері.
3	За зразком розташовує прості суспільно-правові події в послідовності, розрізняє «раніше - пізніше», за допомогою співвідносить правове явище з певним контекстом.
4	Відтворює просту послідовність змін правових явищ; за алгоритмом визначає очевидний зв'язок між суспільною потребою, правовим регулюванням і наслідком.
5	У типовій ситуації пояснює, що правові норми діють у визначений час і в певній сфері; установлює один-два прості причинно-наслідкові зв'язки між суспільними змінами та правом.
6	Самостійно пояснює основні зміни в правовому регулюванні в межах вивченої теми, визначає очевидні причини й наслідки, урахує часовий та суспільний контекст.
7	Установлює зв'язки між суспільними потребами, діяльністю держави, правовими нормами та поведінкою людей; визначає зміни й елементи тягlosti правових інститутів.
8	Порівнює правові явища в різних часових або суспільних контекстах, пояснює взаємозалежність кількох чинників, прогнозує очевидні наслідки змін правового регулювання.
9	Аналізує причини, умови та наслідки змін у правовому житті; розрізняє короткострокові й довгострокові наслідки, пояснює взаємний вплив права і суспільства.
10	Узагальнює інформацію про розвиток правових інститутів і суспільних відносин, пояснює багатофакторність правових змін та обґрунтовує висновки фактами.
11	Порівнює альтернативні пояснення суспільно-правових змін, прогнозує можливі наслідки різних рішень, аргументовано оцінює вплив правового регулювання на суспільство.
12	Самостійно здійснює комплексний аналіз нової суспільно-правової ситуації в часовому й контекстному вимірах, інтегрує причини, умови, норми та наслідки й формулює обґрунтований прогноз.

ГР 2. Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту

Для правознавства ключовими є пошук і критична перевірка правової інформації, робота з Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, розпізнавання юридично значущих фактів, застосування правових понять і норм до кейсів, аргументація висновків. Особлива увага - умінню відрізняти чинне офіційне джерело від застарілої або недостовірної інформації.

Бал	Критерій досягнення
1	За допомогою розпізнає окремих фрагмент правової інформації або нормативного тексту, але не може самостійно визначити його зміст і призначення.
2	Знаходить у короткому правовому тексті або описі ситуації окремих явно поданий факт за вказівкою вчителя.
3	За зразком відтворює частину інформації з правового джерела; відповідає на прості запитання про учасників, права чи обов'язки.
4	Визначає основну інформацію нескладного правового джерела, знаходить потрібний фрагмент за запитанням, користується запропонованим алгоритмом аналізу.
5	Використовує правове джерело для відповіді на запитання; за допомогою визначає його вид, тему, адресата або призначення, розрізняє факт і просте судження.
6	Самостійно знаходить потрібну інформацію в одному чи кількох нескладних джерелах, правильно використовує базові правові терміни, формулює простий висновок щодо ситуації.
7	Добирає правову інформацію за заданими критеріями, порівнює два джерела, визначає учасників правовідносин, їхні права й обов'язки, застосовує відповідну норму до типового кейсу.
8	Зіставляє інформацію з кількох джерел, розрізняє правову норму, факт, оцінює судження й припущення; виявляє очевидно застарілу, неточну або маніпулятивну правову інформацію.
9	Перевіряє правову інформацію за офіційними джерелами, зіставляє норми й фактичні обставини, визначає юридично значущі факти та формулює доказовий висновок.
10	Узагальнює інформацію з різнотипних правових джерел, аргументовано застосовує правові норми й принципи до нової ситуації, пояснює можливі способи захисту права.
11	Критично оцінює чинність, достовірність, повноту й релевантність правової інформації, зіставляє правові аргументи та обґрунтовує вибір норми або способу правового захисту.
12	Самостійно формулює правову проблему, добирає й перевіряє чинні офіційні джерела, зіставляє норми та факти, оцінює альтернативні правові позиції й створює самостійний аргументований висновок.

ГР 3. Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію

Охоплює повагу до людської гідності, прав і свобод, рівності та недискримінації, розуміння прав, обов'язків і відповідальності, правомірну поведінку, конструктивне розв'язання конфліктів, знання законних механізмів захисту прав та відповідальну громадянську участь.

Бал	Критерій досягнення
1	Долучається до взаємодії лише після постійного спонукання; має значні труднощі з дотриманням правил спільної роботи та формулюванням позиції щодо правової ситуації.
2	За постійної підтримки виконує окремі правила взаємодії, коротко реагує на запитання, розпізнає окремі приклади права або обов'язку.
3	За зразком бере участь у парній чи груповій роботі, відповідає на прямі запитання, із нагадуванням вислуховує інших і дотримується правил поважного спілкування.
4	Бере участь у простому обговоренні, висловлює власну думку, за допомогою розрізняє права й обов'язки та дотримується основних правил взаємодії.
5	Пояснює власну позицію одним-двома аргументами, виконує визначену роль у групі, виявляє повагу до гідності, прав і думок інших.
6	Конструктивно співпрацює у типовій ситуації, розрізняє права, обов'язки й відповідальність, пропонує простий правомірний спосіб розв'язання конфлікту або захисту права.
7	Самостійно виконує роль у групі, аргументує позицію фактами та правовими поняттями, розпізнає очевидні прояви дискримінації, порушення прав або неправомірної поведінки.
8	Продуктивно співпрацює, порівнює різні правові позиції, шукає компроміс у межах права, застосовує принципи людської гідності, рівності, прав людини та верховенства права.
9	Ініціює конструктивну взаємодію, аналізує правові конфлікти, пропонує аргументовані способи їх розв'язання, визначає доступні механізми захисту прав і відповідальну модель поведінки.
10	Організовує частину групової роботи, аргументовано висловлює громадянсько-правову позицію, спирається на права людини, законність і демократичні принципи, ураховує альтернативні погляди.
11	Допомагає групі досягти правомірного й справедливого рішення, конструктивно реагує на суперечності, аналізує правову проблему з різних позицій і пропонує реалістичний план законних дій.
12	Ініціює інклюзивну й демократичну взаємодію, самостійно моделює законні способи захисту прав та участі в житті громади, оцінює ризики й наслідки, критично аналізує результат спільних дій.

Методична примітка: оцінюється не «правильність» особистих переконань учня, а якість правового мислення: коректність понять, робота з фактами й нормами, аргументованість, повага до прав і гідності інших, здатність співпрацювати та діяти правомірно.

3. МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

- Основним об'єктом оцінювання є не механічне відтворення статей законодавства, а здатність учня розуміти правову норму, знаходити потрібну інформацію, застосовувати її до життєвої ситуації та аргументувати рішення.
- У правових кейсах доцільно оцінювати окремо: визначення правової проблеми; юридично значущі факти; учасників правовідносин; їхні права й обов'язки; доречність правової норми; обґрунтованість і правомірність запропонованого способу дій.
- Під час роботи із законодавством учень не зобов'язаний відтворювати норму дослівно, якщо завдання прямо цього не передбачає. Важливі правильне розуміння змісту, доречне застосування та посилання на належне джерело.
- Для пошуку актуальної правової інформації перевагу слід надавати офіційним джерелам. Окремим умінням високого рівня є перевірка чинності нормативно-правового акта та відмежування актуальної норми від застарілої інформації.
- Оцінювання має бути прозорим, доброзичливим і зрозумілим. Рівень досягнення визначається за сукупністю проявів, а не за одиначною помилкою або разовим успіхом.
- Доцільно поєднувати усні й письмові відповіді, аналіз нормативних текстів, правові кейси, дискусії, моделювання життєвих ситуацій, мініпроекти та практичні завдання.
- Відповідно до рекомендацій МОН на 2026/2027 навчальний рік оцінювання за групами результатів та внесення таких оцінок до класного журналу не є обов'язковими; ці критерії можна використовувати для формувального, поточного, підсумкового та комплексного оцінювання.

Нормативні орієнтири: Державний стандарт базової середньої освіти (громадянська та історична освітня галузь); наказ МОН України від 04.05.2026 № 722 зі змінами; Типова освітня програма для 5-9 класів; чинні модельні навчальні програми «Правознавство. 9 клас», рекомендовані МОН.

Матеріал підготовлено для практичного використання вчителями правознавства у 9 класі НУШ.